

بررسی حقوق مالکیت فکری

■ پیاده سازی و تنظیم: امیرعلی بینام

■ **دکتر محمود صادقی:** مدیر گروه حقوق دانشگاه تربیت مدرس

■ **دکتر بهزاد مشیر:** مسئول واحد مالکیت فکری دانشگاه تهران

■ **مهندس شهین ممتحن:** رئیس اداره مالکیت صنعتی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

■ **مهندس سید کامران باقری:** رئیس واحد مالکیت معنوی پژوهشگاه صنعت نفت

■ **دکتر محمدرضا بختیاری:** مدیر مالکیت فکری سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران

■ **مهندس حمید عزیزی مرادپور:** کارشناس اداره مالکیت صنعتی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

■ **مهندس رامین نوابپور:** معاون فناوری مرکز رشد فناوری اطلاعات و ارتباطات جهاد دانشگاهی (رویش)

در این شماره نشریه، در چارچوب یک نشست تخصصی، حقوق مالکیت معنوی و چالش‌ها و فرصت‌های فراروی آن را مورد بررسی قرار دادیم که نظر خوانندگان و مخاطبان عزیز نشریه را به استفاده مطلوب از آن جلب می‌کنیم. نشریه رشد فناوری از ارسال نقد و نظر و مقاله خوانندگان عزیز در تکمیل هر چه بیشتر این بحث و مباحث دیگر نشریه استقبال می‌کند.

**رشد فناوری: ابتدا از مضمون همه کارشناسان
ممتزم تشریح می‌کنیم. هدف فصلنامه رشد
فناوری ترویج اطلاع‌رسانی پارکها و مراکز**

و کمتر مجال اصلاح و تغییر یافته است. در چند سال اخیر با توجه به تحولات جهانی از یک سو و خیزش جامعه علمی و دانشگاهی کشور از سوی دیگر، بحث حقوق مالکیت فکری و معنوی نیز از سوی پارکها و مراکز رشد علم و فناوری، دانشگاهها و به ویژه نهادهای دست‌اندرکار قوه قضائیه به طور جدی مورد توجه قرار گرفته است که نتیجه آن الحاق ایران به دو کنوانسیون بین‌المللی "لیسبون" و "مادرید" است که نقش تعیین‌کننده‌ای در حفظ حقوق مخترعان، مبتکران و نوآوران و محققان ایرانی خواهد داشت.

بحث "مالکیت فکری" از بحث‌های اساسی در حوزه نوآوری‌ها و فناوری‌ها به شمار می‌رود. دولت‌های مختلف دنیا با توجه به شرایط ملی و بین‌المللی خود، سعی کرده‌اند حقوق و قوانین جامع و به روز خود را در این زمینه تعریف و تدوین نمایند و از این محمل، بستر توسعه خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها و متعاقب آن توسعه شرکت‌ها و کسب و کارهای کوچک مبتنی بر دانش و نوآوری را فراهم کنند. در کشور ما نیز گرچه سابقه تاریخی این موضوع به چند دهه قبل بر می‌گردد، ولی حقوق مالکیت فکری و معنوی در ایران با چالش‌ها و موانع خاص خود روبرو بوده

حقوق مادی، از قبیل حق انحصاری چاپ، تکثیر، ترجمه، اقتباس، اجرا و سایر بهره‌برداری‌های اقتصادی است. به آثار اصیل ادبی و هنری از قبیل کتاب، مقاله، سخنرانی، شعر، نمایشنامه، موسیقی، نقاشی، فیلم، معماری، مجسمه‌سازی و طراحی تعلق می‌گیرد. دوم حقوق مرتبط که به امور مرتبط با موضوعات مشمول کپی رایت، که بیش از آنکه حاصل خلاقیت‌های فردی باشند، حاصل سرمایه‌گذاری‌های سازمانی هستند، تعلق می‌گیرد و شامل حقوق اجراکنندگان، حقوق تولیدکنندگان آثار صوتی و حقوق سازمان‌های پخش رادیو و تلویزیونی می‌شود.

۲. حقوق مالکیت صنعتی، تجاری، که عبارت است از حق انحصاری ساخت، تولید، تکثیر و استفاده، همچنین شامل موضوعات صنعتی یا تجاری از قبیل اختراع، علائم تجاری و طرح‌های صنعتی می‌شود. این دو دسته حقوق از دو جهت با هم تفاوت دارند، اول اینکه حمایت از دسته اول منوط به هیچ تشریفات نیست، اما حمایت از دسته دوم منوط به تشریفات ثبت است. دیگر اینکه مدت حمایت از حقوق دسته اول معمولاً به مدت عمر پدیدآورنده به اضافه مدتی، مثل ۳۰ سال، ۵۰ سال یا ۷۰ سال است، اما مدت حمایت از حقوق دسته دوم محدودتر است. مثلاً مدت حمایت از حق اختراع ۲۰ سال از زمان ثبت و غیر قابل تمدید است و مدت حمایت از علامت تجاری ۱۰ سال است که البته قابل تمدید می‌باشد. پیشینه حمایت قانونی از مالکیت فکری در کشورهای صنعتی به حدود ۵ قرن و در کشور ما به حدود ۸۰ سال قبل، یعنی در سال ۱۳۰۴ بر می‌گردد. پس از آن در سال ۱۳۱۰ قانون ثبت علائم تجاری و اختراعات به تصویب رسید، که همچنان هم به قوت خود باقی است. علاوه بر آن در قانون مجازات عمومی سال ۱۳۱۰ نیز

مزیت‌هایی است؟ همیشه کسانی در کار خود از دیگران موفق‌تر هستند که بتوانند بازار مناسبی را برای عرضه محصولات خود داشته باشند. در ایران در دهه قبل حرکت‌های خوبی در زمینه حمایت از افراد صاحب ایده به عمل آمده است. به گونه‌ای که در بسیاری از مستندات و مجلات علمی از این حرکت به عنوان انفجار علمی نام می‌برند.

امروزه، عده زیادی معتقدند که در امر کسب و کار و تجاری نمودن محصول، باید فرهنگ لازم گسترش یابد و از حالت پایه خارج شده و به جامعه برسد. در ایران تلاش می‌شود با برقراری همایش‌ها، مذاکرات، مصاحبه‌ها و دعوت از سایر نهادهای دیگر به فرهنگ‌سازی مناسب در این زمینه بپردازیم.

مالکیت فکری و اولین اختراع در ایران

رشد فناوری: از آقای دکتر صادقی فواهدش می‌کنیم بمت را ادامه دهند و به بمت ادبیات موضوع مالکیت معنوی پرداخته و سپس پالش‌ها و مشکلات پیش روی و راهکارهایی که می‌توان در این زمینه انجام داد را مورد بررسی قرار دهند.

دکتر صادقی: مالکیت فکری عبارت است از دارایی‌های غیر مادی و غیر ملموس، که حاصل فکر و ابتکار و خلاقیت افراد است و به طور سنتی، به دو شاخه کلی تقسیم می‌شود:

۱. حقوق مالکیت ادبی، هنری، که بنا بر تقسیم‌بندی متداول در کشورهای تابع نظام حقوق، به نوبه خود به دو شاخه تقسیم می‌شود: حق مؤلف آ و حقوق مالکیت صنعتی. حق مؤلف مشتمل بر دو گونه حق است: حقوق معنوی یا اخلاقی، از قبیل حق حرمت نام و حرمت اثر و

رشد فناوری است. یکی از بمت‌های کلیدی که همواره در عرصه فعالیت مراکز رشد و شرکت‌های مستقر در آنها مطرح بوده و هست بمت مالکیت فکری است که به عنوان یک جایگاه اساسی در هر جایی که بتوان سراغ از اقتصاد دانش، تولید دانش و تولید ثروت از دانش را گرفت، به عنوان یک بمت مموری مطرح می‌گردد. اما ظاهراً به نظر می‌رسد آن طور که باید پالش‌هایی که در این زمینه پیش روی ما است، به طور جدی مورد بررسی قرار نمی‌گیرد و یا شاید به علت وجود ضعف در اطلاع‌رسانی مورد غفلت قرار گرفته است.

ابتدا از آقای دکتر مشیری تقاضا می‌کنیم در فصول حقوق مالکیت فکری و مواردی که در این زمینه وجود دارد، بمت را آغاز نمایند. در ادامه به نقش مالکیت فکری در توسعه مراکز رشد، کسب و کارهای نوین، ظرفیت‌هایی که در توان کشور موهوب است، پروتکل‌ها و کنوانسیون‌هایی که در آن عضو هستیم، پالش‌ها و راهکارهای آن می‌پردازیم.

دکتر مشیری: همواره این سؤال وجود داشته است که آیا امکان دارد یک محصول تحقیقاتی به یک محصول صنعتی تبدیل شود؟ و آیا پس از آنکه محصول صنعتی شد، قابل رقابت است و در نهایت می‌تواند به عنوان یک محصول تجاری ارائه شود؟ اولین ایده‌ای که به ذهن فرد محقق، مخترع و یا هر کسی که در حرفه‌ای تخصص دارد، می‌رسد را "ایده تحقیقاتی" می‌نامند. سپس این ایده به صورت محصول تحقیقاتی در محافل علمی مطرح می‌گردد و در نهایت، هدف رساندن آن به مرحله صنعتی است. در واقع این بحث را مطرح می‌سازد که محصول تحقیقاتی مورد نظر از لحاظ تجاری نسبت به رقبای دیگر دارای چه

مجازات‌هایی برای نقض حق مؤلف و علامت تجاری و حق اختراع پیش‌بینی شد. در سال ۱۳۳۷ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت علائم و اختراعات به تصویب رسید و در همین سال ما به کنوانسیون مالکیت صنعتی پاریس پیوستیم. سیستم ثبت اختراع هم از همان سال ۱۳۱۰ در ایران شکل گرفت. ابتدا در دادگستری و سپس در اداره مالکیت صنعتی که از زیر مجموعه‌های سازمان ثبت اسناد و املاک کشور است. طبق آمار اداره ثبت اختراعات، اولین اختراع ثبت شده در ایران یک اختراع آمریکایی مربوط به تأسیسات چاه نفت بود که در تیرماه سال ۱۳۱۰ به ثبت رسید. اولین اختراع ایرانی هم مربوط به چرخ آبکشی بوده است. طبق آمار که در مرداد ۸۲ از اداره مالکیت صنعتی گرفته شد، تا آن تاریخ ۲۵ هزار اختراع در این اداره به ثبت رسیده که ۵۰۰۰ اختراع آن خارجی و ۲۰ هزار اختراع داخلی بوده است. بعد از انقلاب، سیستم ثبت اختراع و علائم تجاری همچنان به فعالیت خود ادامه

داد. در سال ۷۷ به آخرین اصلاحات مالکیت صنعتی پاریس پیوستیم و این اصلاحات در مجلس تصویب شده و به تأیید شورای نگهبان رسیده است. در سال‌های اخیر ایران به چند کنوانسیون بین‌المللی دیگر در زمینه مالکیت صنعتی پیوسته است. اولین قانون در زمینه مالکیت ادبی هنری، قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان است که در سال ۱۳۴۸ به تصویب رسید. قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی نیز در سال ۱۳۵۲ تصویب شد که این دو قانون نیز همچنان به قوت خود باقی هستند. قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای در سال ۱۳۷۹ و قانون تجارت الکترونیکی، که موادی از آن اختصاص به مالکیت فکری در محیط الکترونیکی دارد در سال ۱۳۸۲ به تصویب رسید. در زمینه مالکیت ادبی هنری، بر خلاف مالکیت صنعتی، ایران تا کنون به هیچ عهدنامه بین‌المللی ملحق نشده است. حمایت از حقوق مؤلف بعد از انقلاب

به لحاظ فتوای امام (ره) در تحریرالوسیله، که شناسایی این حقوق را با قاعده تسلیط مغایر می‌دانستند، با چالش‌هایی روبرو شد. البته تحلیل من این است که امام بیشتر با برقراری امتیازات انحصاری، که معمولاً موجب نابرابری می‌شود، مخالف بودند و جالب این است که در ذیل همین فتوا که مربوط به سال ۴۳ است ایشان تصریح کرده‌اند که اگر حاکم اسلامی مصلحت بداند می‌تواند اینگونه حقوق را به رسمیت بشناسد. این فتوا مانند نظریه حقوق‌دانانی است که در مقابل کسانی که این حقوق را از حقوق طبیعی انسان می‌دانند، مصالح اجتماعی و اقتصادی را مبنای اینگونه حقوق می‌دانند. به هر حال به علت این فتوا، دادگاه‌ها تا حدود سال ۷۰ حمایت جدی از مالکیت ادبی و هنری نمی‌کردند. اما به تدریج اهمیت حمایت از این حقوق برای مسئولان رده بالای نظام آشکار شد و از اوایل دهه ۷۰ اقداماتی برای احیای این حقوق در کشور آغاز شد. بسیاری از فقها، از جمله مقام رهبری، فتوا به مشروعیت اینگونه حقوق دادند. اما چالشی که الان در کشور ما بسیار جدی است، بحث پیامدهای الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی است که برای الحاق به آن ابتدا باید به عضویت چند موافقت‌نامه، از جمله موافقت‌نامه مربوط به جنبه‌های تجاری مالکیت فکری TRIPS درآییم. طبق این موافقت‌نامه کشورهای عضو ملزم هستند حداقل حمایت‌ها از حقوق مالکیت فکری مندرج در کنوانسیون‌های پیشین را بپذیرند. بر مبنای اصل رفتار ملی، این حمایت‌ها علاوه بر اتباع هر کشور، باید شامل اتباع سایر کشورهای عضو نیز بشود. این تحول ممکن است موجب گران شدن محصولات ادبی و هنری شده و برای صنعت نشر و جامعه علمی کشور پیامدهای منفی داشته باشد. البته در

مصرف کننده کالاها و خدمات بودیم. اما اینک که در حال نمایش توان و اقتدار خود هستیم و توسعه علمی را هم تجربه کرده‌ایم و در حال ورود به عرصه خلق تکنولوژی هستیم، با مشکلاتی مواجه شده‌ایم. متأسفانه در ایران به علت تازه بودن این مبحث شناخت جامعی نسبت به آن نداریم. باید از ابتدا با یک رویکرد جامع به سراغ آن برویم و هدف خود را مشخص کنیم. در واقع ما باید به دنبال کسب ثروت از طریق دانش و تکنولوژی و نوآوری باشیم و جامع به آن بنگریم. متأسفانه در بحث اصلاح قوانین و پیوستن به کنوانسیون‌ها محدود مانده‌ایم و ثبت اختراع را به صورت تک‌بعدی دیده‌ایم. در صورتی که بار عمده در مدیریت و سیاست‌گذاری آن است که حضوری قوی را از وزارت علوم به عنوان متولی سیاست‌گذاری علوم و تکنولوژی، و وزارت صنایع به عنوان پرچمدار صنعت کشور ببینیم. به گونه‌ای که به شرکت‌ها کمک کنند و به آنها آموزش دهند که از راه نوآوری و خلاقیت، ثروت ایجاد کنند. این کار باعث می‌شود که یک تصویر کامل از دنیای مالکیت فکری در ذهن داشته باشیم و تنها به تغییر و قوانین و پیوستن به کنوانسیون‌ها اکتفا نکنیم.

رشد فناوری: سرکار خانم ممتن، با توجه به مواردی که مطرح شد، بفرمایید شما در اداره مالکیت صنعتی با چه مقوله‌هایی مواجه بودید؟ آیا در ایران افراد می‌توانند از این حقوق بهره‌مند شوند و آیا حقوقی برای آن اندیشیده شده است یا فیر؟ همچنین عضویت ایران در کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی در چه مرحله‌ای است؟ تا کنون چه فعالیت‌هایی را در قوه قضائیه و وزارتخانه‌ها انجام داده‌اند؟

که برای حمایت از نوآوری‌هایی است که در یک شرکت یا کارخانه‌ای صورت می‌گیرد و به دلایلی نمی‌خواهند که این نوآوری را به صورت اختراع ثبت کنند. بنابراین تمهیداتی را در نظر می‌گیرند که رازها و عملکردها و دستورالعمل‌هایی را که برای تولید آن ماده یا آن فرایند در دست دارند به صورت راز نگه دارند و از افشای آن جلوگیری کنند. چرا که اگر کارخانه‌ای بخواهد محصول خود یا هر چیزی را ثبت کند، لازمه آن این است که جزئیات اختراع خود را افشا کند. در واقع در مقابل افشای جزئیات است که به او حق ثبت اختراع داده می‌شود. اما برخی شرکت‌ها با در نظر گرفتن ملاک‌های منطقی و حساب‌شده‌ای تصمیم می‌گیرند که محصول خود را ثبت نکنند. چرا که بدین وسیله فرمول یا روش تولید فاش نشده و این پیش‌بینی وجود دارد که از روی محصول ارائه شده در بازار کسی قادر به کشف نحوه ساخت آن نباشد. همچنین تا زمانی که این اسرار را حفظ می‌کنند برای آن حمایت خواهند داشت. منتها اگر رقیب یا تولید کننده دیگری بخواهد به صورت تقلبی به فرمول یا روش آنها دست یابد، آن موقع یکسری قوانینی است که از آنها حمایت می‌کند و به تولیدکنندگان اصلی اجازه می‌دهد علیه آنها ادعایی داشته باشند. نکته مهم این است که باید کلیه ابزارهای مالکیت صنعتی را در نظر بگیریم و با پرداختن به ثبت اختراع از شاخه‌های دیگر آن غافل نشویم.

رشد فناوری: هم اکنون وارد بحث فوبی شده‌ایم و آن بحث ثبت اختراع است. از آقای مهندس باقری فوایش می‌کنیم تا این بحث را بیشتر باز کنند.

مهندس باقری: با تشکر از توضیحات دوستان، در طول ۱۰۰ سال گذشته ما بیشتر

زمینه ثبت اختراع و علائم تجاری، در گذشته نیز از حقوق اتباع کشورهای عضو کنوانسیون پاریس حمایت می‌کردیم. ولی در زمینه حق مؤلف حمایت قانونی فقط شامل آثاری است که برای نخستین بار در ایران منتشر شده باشند. به نظر می‌رسد حمایت بین‌المللی از این حقوق آثار مثبت زیادی دارد و می‌توان با اتخاذ سیاست‌های حساب شده آثار منفی آن را نیز کاهش داد.

رشد فناوری: با تشکر از شما و توضیحات فوبتان، از آقای دکتر بختیاری فوایش می‌کنیم که بحث را ادامه دهند.

دکتر بختیاری: در بحث مالکیت صنعتی، یکی از مهم‌ترین زمینه‌هایی که به آن پرداخته می‌شود، بحث اختراعات است. در تعریف آن می‌توان گفت اختراع محصول یا فرایندی است که راه جدید انجام کاری را ارائه می‌دهد یا راه حل فنی جدیدی را برای مشکل خاصی پیشنهاد می‌کند که نسبت به راه حل‌های موجود دارای مزیت است.

مقوله دیگر بحث طرح‌های صنعتی است. اختراع در واقع به صحنه‌های فنی-تکنیکی و جزئیات یک محصول تکنولوژیکی و فرایند تکنولوژیکی می‌پردازد. ولی طرح صنعتی بیشتر مربوط به ظاهر یک محصول که حاصل تکنولوژی است، می‌باشد. بحث دیگر علائم تجاری است که هم برای محصول و هم برای خدمات ارائه می‌گردد. فرض کنیم هر محصولی را که کارخانه‌ای وارد بازار می‌کند، بتواند یک اسم تجاری روی آن بگذارد. با ثبت آن محصول، مانع از آن می‌شود که تولید کنندگان دیگر اگر محصول مشابه را حتی با همان فرمول تولید کردند، نتوانند از آن اسم برای محصول خود استفاده کنند. بحث دیگر در این زمینه، بحث رازهای تجاری است

**خانم مهندس ممتحن: آمار سال ۸۴
نشان می‌دهد در مقایسه با سال ۸۳
بیش از ۶۶ درصد افزایش ثبت اختراع
در کشور داشته‌ایم.**

خانم ممتحن: توضیحات آقایان بسیار خوب و جامع بود. همان‌طور که مطرح فرمودند در بحث مالکیت‌های فکری دو بخش وجود دارد:

۱. مالکیت ادبی؛
۲. مالکیت صنعتی.

بحث مالکیت صنعتی با توجه به قانون سال ۱۳۱۰ و آئین‌نامه اجرایی آن مصوب سال ۱۳۳۷ دو مقوله را در برمی‌گیرد: بحث اختراعات که در سال ۱۳۱۰ در قانون مزبور مطرح گردید و بحث علائم تجاری. براساس مقررات کنوانسیون پاریس، مالکیت صنعتی بعد وسیع‌تری گرفت، بطوریکه نام‌های تجاری، طرح‌های صنعتی و مدل اشیاء مصرفی و... را نیز شامل گردید. از آنجا که در قانون ما مقرراتی راجع به موارد مزبور پیش‌بینی نشده و آئین‌نامه اجرایی نیز برای موارد مذکور در کنوانسیون پاریس تدوین نشده بود، نتوانستیم براساس کنوانسیون پاریس حمایتی در این زمینه‌ها داشته باشیم. به طور کلی اثری که ثبت

مالکیت‌های صنعتی دارد، جنبه حمایتی آن است. طبق قانون، پذیرش درخواست ثبت اختراعات بر اساس سیستم اعلامی است و حمایت از اختراع ثبت شده ۲۰ سال از تاریخ اظهارنامه می‌باشد. در ضمن طرح قانون جدیدی تقدیم مجلس محترم شورای اسلامی شده که از الگوی قانون و مقررات واپسو استفاده گردیده و کمیته حقوقی مستقر در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور طرح مزبور را قبل از تقدیم به مجلس محترم شورای اسلامی مورد بررسی قرار دادند. طرح قانون مزبور شامل مباحث اختراعات، علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و نام‌های تجاری است.

رشد فناوری: آیا تا زمانی که این قانون به تصویب نرسیده، ساز و کار اجرایی وجود نخواهد داشت؟

خانم ممتحن: خیر. پس از تصویب قانون توسط مجلس شورای اسلامی، آئین‌نامه اجرایی آن می‌بایست تهیه و تقدیم مرجع ذیربط گردد. پس از تصویب آئین‌نامه قانون مزبور و انجام تشریفات قانونی آن، طرح قانونی مزبور قدرت اجرایی خواهد داشت.

۲۵۰۰ فقره ثبت اختراع

رشد فناوری: آیا این قانون مکمل قانون قبلی است؟

همانطور که گفته شد در قانون آتی مبحث طرح‌های صنعتی و نام‌های تجاری اضافه شده و قانون جاری فاقد آن است. به علاوه قانون مربوط به نشانه‌های مبدأ جغرافیایی و آئین‌نامه اجرایی آن تصویب شده و متقاضیان مشمول مقررات مزبور می‌توانند درخواست ثبت نشانه‌های جغرافیایی را ارائه کنند. علاوه بر آن به موافقت‌نامه

و پروتکل مادرید ملحق شده‌ایم و تاکنون براساس مقررات مزبور حدود ۵۰۰۰ درخواست ثبت بین‌المللی واصل شده در حال حاضر موضوع PCT را داریم که به معاهده بین‌المللی اختراعات مربوط می‌شود و هم‌اکنون از سوی هیئت محترم وزیران طرح مزبور جهت تصویب به مجلس ارائه شده است. باید اضافه کنم در چند سال اخیر با توجه به اقداماتی که در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور صورت گرفته، روند سریع و رو به رشد را در مقایسه با ۷۵ سال قبل از آن داشته است.

موضوع دیگر، بحث آمار کارکرد ماست. ما بحث افزایش اختراع را خیلی سریع مشاهده می‌کنیم، به طوری که آمار سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد، اظهارنامه ثبت اختراع در این سال ۴۸۹ فقره و ثبت اختراع ۲۶۲ فقره بوده است. در حالی که تا پایان سال ۱۳۸۴ تعداد ۴۵۰۰ اظهارنامه و بیش از ۲۵۰۰ فقره ثبت اختراع داشتیم. آمار سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد در زمینه ثبت اختراع در مقایسه با سال ۱۳۸۳ بیش از ۶۶ درصد افزایش داشته است. بنابراین داشتن نیروی کار کارآمد و زنده که بتواند جوابگوی اینها باشد و پست‌های سازمانی ما که باید برای این منظور تعیین و تأمین شود و تحت تأثیر این روند رو به رشد متحول شود تا بتوانیم به جایگاه واقعی نه تنها در زمینه اختراع بلکه در زمینه ثبت علائم تجاری نیز برسیم. چون در بحث ثبت علائم تجاری نیز همین رشد ۶۰ تا ۷۰ درصدی را داشتیم. حالا اگر طرح‌های صنعتی می‌خواهد به این مقوله اضافه شود، ابعاد این بحث روشن‌تر می‌شود. بنابراین همه این مباحث نشان می‌دهد علم و آگاهی مردم بالا رفته و تقاضای عمومی جامعه برای پرداختن به این مقوله در زمینه‌های مختلف به ویژه ثبت اختراعات افزایش یافته

است. این در حالی است که هنوز مردم اطلاعات کافی از چگونگی ثبت اختراع و مراحل کار و شیوه‌های اجرایی این موضوعات ندارند. در حالی که مردم باید بتوانند از طرق مختلف و فرم‌های جامع و کامل اطلاعات مربوطه را دریافت کنند. این در واقع هم به مردم کمک می‌کند و هم برای اداره‌ای که می‌خواهند به آن مراجعه کنند مفید خواهد بود. اگر این اقدامات انجام شود موجب می‌شود تا این حد مسائل و مشکلات در کشور نداشته باشیم.

رشد فناوری: آقای مهندس عزیزی، در ادامه بحث سرکار فانم ممتنم بفرمایید در بحث پیوستن ایران به کنوانسیون‌های بین‌المللی در زمینه مالکیت فکری چه اقدامات و فعالیت‌هایی صورت گرفته و چه پالش‌هایی وجود دارد؟ و آیا پیوستن ایران به کنوانسیون‌های بین‌المللی اهمیت زیادی خواهد داشت؟

مهندس عزیزی: اساساً مالکیت فکری مقوله‌ای است که روز به روز ابعاد جدیدتری را در بر می‌گیرد. یعنی اگر ما دو نوع تقسیم‌بندی سنتی یعنی مالکیت صنعتی و حق مؤلف را در نظر داشته باشیم، این نمی‌تواند جوابگوی نیاز جامعه ما باشد. به همین دلیل امروزه بحث دیگری را در این زمینه مطرح کرده‌اند که در دو مقوله ذکر شده قرار نمی‌گیرد. همانطور که اساتید شرکت کننده در جریان موضوع هستند توجه به موضوع فولکلور، دانش سنتی و منابع ژنتیک به عنوان میراث فرهنگی ما هستند که با استانداردهای جهانی و تقسیم‌بندی‌های موجود در زمینه مالکیت فکری همخوانی ندارد و نیاز به قانون خاص و ویژه‌ای دارد. خوشبختانه از سوی سازمان ثبت حداقل در کمیته بین‌الدولی

فولکلور که در wipo در جریان است، این اقدامات پیگیری می‌شود. البته این اقدامات فعلاً در سطح soft law در نظام بین‌المللی پذیرفته شده و باید به سمتی برویم که سندی بین‌المللی برای حمایت از فولکلور، دانش سنتی و منابع ژنتیک کشورهایی مثل ایران و سایر کشورهایی که پیشینه سنتی قوی در این زمینه دارند بتوانیم به تصویب برسانیم. با تلاش همه سازمان‌های مرتبط، امیدواریم موفق شویم سندی بین‌المللی در این زمینه داشته باشیم و بتوانیم نواقص را جبران کنیم.

بحث دیگر اقداماتی است که انجام شده و بخشی از آن توسط خانم ممتن اشاره شد و آن اینکه سازمان ثبت بحث‌های فراوانی را با مجلس داشته و در شور اول مجلس شورای اسلامی قانون مربوط به مالکیت معنوی به تصویب رسیده و در حال حاضر آماده مطرح شدن در شور دوم است. قانون ۱۳۱۰ چون مقتبس از نظام حقوقی کشور فرانسه بود و متأثر از حال و هوای انقلاب فرانسه و حقوق بشر تدوین شده بود، بیشتر بر جنبه‌های انسانی و معنوی تأکید داشت. در حالی که خود فرانسوی‌ها آن قانون را بارها اصلاح کردند. ولی این قانون در کشور ما بدون اصلاح باقی ماند تا اینکه لایحه جدید مالکیت فکری تدوین و به مجلس ارائه شد. در این لایحه به بحث حقوق اجتماعی همانند حقوق فردی توجه شده است. در بحث مالکیت فکری یک طرف موضوع بهره‌مندی جامعه است. اگر جامعه نتواند از مالکیت فکری به خصوص در زمینه اختراعات به موقع بهره‌برداری کند، عملاً به یک ابزار انحصاری در دست عده‌ای مخترع بدل می‌شود. اگر این عده مخترع خارجی باشند ممکن است مورد سوءاستفاده آنها نیز باشد. خوشبختانه نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی

ایران به این سمت سوق پیدا می‌کند که این همخوانی و تعادل را در بین جامعه و فرد به ویژه در بخش مالکیت فکری حفظ کند. مقوله سوم بحث تعهدات بین‌المللی است. هیچ تحرک بین‌المللی از سال ۱۳۳۷ تا ۱۳۷۷ که در این تاریخ به کنوانسیون پاریس ملحق شدیم، وجود نداشت. جای شکر دارد که با حضور تیم جدید مدیریتی در سازمان ثبت و حتی کلان کشور و نگرش‌های نوینی که به موضوع مالکیت فکری به وجود آمده توانستیم خودمان را با استانداردهای بین‌المللی هماهنگ و مطابق کنیم. در این راستا در سال ۱۳۷۷ به اصلاحیه استکهلم کنوانسیون پاریس ملحق شدیم. در سال ۱۳۷۹ به اساسنامه و معاهده مؤسس سازمان جهانی مالکیت فکری به عنوان یکصد و هفتاد و نهمین کشور ملحق شدیم. خوشبختانه بعد از الحاق به این سازمان، جایگاه ایران ارتقا پیدا کرده است.

تحرک قوه قضائیه در بحث مالکیت فکری

بعد از سال ۱۳۷۷ هر ساله ما موفق شدیم به یک سند بین‌المللی بپیوندیم و یا یک سند بین‌المللی را به تصویب برسانیم. در سال ۱۳۸۲ به موافقتنامه مادرید و همچنین پروتکل مادرید که دو سند جدا هستند در زمینه ثبت بین‌المللی علائم تجاری پیوستیم. یعنی برای تجار و بازرگانان ایران که می‌خواهند وارد بازار بین‌المللی شوند به جای اینکه به تک تک کشورها مراجعه کنند و احیاناً هزینه‌های هنگفتی را بپردازند، با سیستم موافقتنامه مادرید می‌توانند با پرداخت هزینه‌های واحد از علائم تجاری خود در کشورهای مختلف حمایت کنند. بلافاصله بعد از آن نیز در سال ۱۳۸۲ موافقتنامه مادرید درباره جلوه‌گیری از نصب نشانه‌های غیرواقعی مبداء کالا را داشتیم

مهندس عزیز:

بر اساس موافقت نامه‌های لیسبون و مادرید تجار و بازرگانان ایران که می‌خواهند وارد بازار بین‌المللی شوند، می‌توانند با پرداخت هزینه‌های واحد از علائم تجاری خود در کشورهای مختلف حمایت کنند.

که در واقع به نشانه‌های جغرافیایی موضوع برمی‌گردد و بعد از آن در سال ۱۳۸۳ به کنوانسیون لیسبون در مورد ثبت بین‌المللی نشانه‌های جغرافیایی و نشانه‌های مبدأ ملحق شدیم. در همین سال سازمان ثبت، قانون ملی حمایت از نشانه‌های جغرافیایی را به تصویب رساند. در سال ۱۳۸۴ نیز آئین‌نامه اجرایی آن را جهت حمایت از کالاها و محصولات سنتی ایران در سطح ملی و بین‌المللی تهیه نموده است.

بانک‌های اطلاعاتی کارآمد، نیاز امروز مالکیت فکری

رشد فناوری؛ اجازه دهید درباره مشکلات و چالش‌های مالکیت فکری در کشور نیز کارشناسان نظرات خود را مطرح کنند. از آنها که همکاری‌های بین‌سازمانی در ایران پندار

شکل نگرفته و کارها توسط یک سازمان انجام شده و در واقع نقش آفرین، فقط یک سازمان بوده، آیا ممکن است این موضوع مشکلاتی را به همراه داشته باشد؟

دکتر مشیری: در زمینه تست و ارزیابی اختراعات و ثبت آنها با چالش‌های بزرگی مواجه هستیم و باید به دنبال راه‌حلی در این زمینه باشیم. تلاش‌هایی هم تا کنون صورت گرفته است. مثلاً صندوق حمایت از پژوهشگران و یا جهاد دانشگاهی تلاش‌هایی را در این زمینه انجام داده‌اند. اگر چه اینها کافی نیست و باید مراکز و کمیته‌هایی متشکل از دانشگاه‌ها و سازمان‌های مختلف تشکیل شوند و این موضوع را دنبال کنند. باید کارهای علمی در این زمینه انجام شود و از اطلاعات و تجربیات جهانی استفاده شود. خوشبختانه مراکز مثل پژوهشکده نفت با مراکز جهانی ارتباطاتی دارد. ولی در کشور باید به بانک‌های اطلاعاتی پایه در بحث مالکیت فکری دسترسی داشته باشیم. اگر چه اداره مالکیت صنعتی بانک اطلاعاتی داخلی دارد، ولی ما به بانک‌های اطلاعاتی نیاز داریم که روزآمد باشد و عضویت در WIPO و PCT... را برای ما فراهم کند. با این حال باید اقدامات جدی‌تری نیز برای استفاده از امتیازات بین‌المللی در این زمینه داشته باشیم. بنابراین یکی از چالش‌هایی که در حال حاضر پیش رو داریم، این است که می‌خواهیم بدانیم آیا پتنت اختراعی نو هست یا نه. علاوه بر اظهار فرد، باید ارزیابی هم روی آن اختراع انجام بگیرد. در خیلی از کشورها برای این فرایند خیلی سخت‌گیری می‌کنند. بنابراین ما نیز باید روی این بحث فکر کنیم و شرایطی را فراهم بیاوریم تا در جایی که اظهارنامه‌هایی ارائه می‌شود، امکان ارتباط با مخترعان وجود داشته باشد. دومین چالشی که با آن مواجه

هستیم این است که واقعاً درصد واقعی سهم حقوق مالکیت فکری در یک مجموعه مشارکتی چگونه است؟ البته مطالعاتی در دانشکده حقوق دانشگاه‌ها انجام گرفته و فرم‌هایی برای این موضوع تهیه شده است. نکته دیگر آن است که در بسیاری از کشورها از جمله انگلیس دو وزارتخانه بازرگانی و تجارت و وزارت صنایع با هم همکاری دارند.

درباره ثبت علائم جغرافیایی نیز باید بگویم جای خوشحالی است که در کشور ما هر استان و منطقه‌ای محصول ویژه خود را دارد. در کشورهای اروپایی ممکن است یک نوع کالا را بشناسید ولی در ایران خوشبختانه هر منطقه تولید و فرهنگ خاص خود را دارد. در واقع ما در کشورمان در این زمینه از دیگر کشورها جلوتر هستیم و حق انحصاری در منطقه را در کشور پهنای ایران به نام خودشان ثبت کرده‌ایم و از این فرهنگ دفاع می‌شود. اگر مورد مشابه در سایر کشورها دیده شود اول نام ایران و بعد نام دیگر کشورها گفته می‌شود.

بنابراین در کنار این اقدامات باید نقش مالکیت فکری در وزارت بازرگانی و صنایع کشور به طور هماهنگ و یکجا دیده شود. تعیین سهم افراد از بحث حقوق مالکیت فکری یکی دیگر از چالش‌های پیش روی ماست.

تدوین استراتژی

دکتر صادقی: به نظر می‌رسد در شرایط کنونی مهم‌ترین موضوع در بحث حمایت از مالکیت فکری تدوین استراتژی و مدیریت حقوق مالکیت فکری در کشور است. متأسفانه در کشور ما سیاست‌گذاری و خط مشی جامع و کاملی در زمینه مالکیت فکری اتخاذ نشده است. در حال

افراد از فلسفه و قوانین مالکیت فکری است. استفاده‌کنندگان طیف وسیعی را شامل می‌شوند، مانند محققین مراکز پژوهشی، دانشگاهی و صنعت، صاحبان صنایع کوچک و متوسط. در واقع همه اشخاص حقیقی و حقوقی باید از احکام مالکیت فکری در جای خود و به تناسب بهره گرفته و استفاده کنند.

بخش دیگر مربوط به سیاستمداران و دولتمردان است. اینها هم باید از اصول مالکیت فکری آگاهی کامل داشته باشند. اگر دولتمردان از قوانین و نظام مالکیت فکری آگاهی داشته باشند، می‌توانند نقش تأثیرگذاری داشته باشند. چون در واقع اینها تصمیم‌گیرنده هستند. مدیران رده‌های پایین‌تر و استادان دانشگاه‌ها نیز باید اطلاعات کافی از این قوانین داشته باشند.

متأسفانه در حال حاضر بیش از ۹۰ درصد استادان از مسائل مالکیت فکری آگاهی ندارند. به عنوان مثال بسیاری از مواقع قبل از اینکه درباره یافته پژوهش خود تلاشی در بحث مالکیت فکری و قابلیت ثبت آن کرده باشند اقدام به چاپ آن می‌کنند. در حالی که اساتید و کارشناسان دانشگاهی، علمی و تحقیقاتی باید بدانند قبل از انتشار هر یافته علمی و پژوهشی باید مشخصات و اطلاعات مربوط به آن یافته به دفتر انتقال فناوری یا مالکیت فکری آن دستگاه و یا دانشگاه گزارش شود و این موضوع مشخص گردد که آیا این یافته قابلیت پتنت کردن دارد یا خیر؟ و اگر دارد باید چه مراحل طی شود؟ طبق قوانین اکثر کشورها، در نهایت پس از اقدام به ثبت و تشکیل پرونده در ادارات ثبت اختراع است که می‌توان اقدام به انتشار اختراع نمود.

صنایع کوچک و متوسط و خیلی از شرکت‌های دیگر هم از این موضوع مستثنی نیستند. مراکز

دکتر مشیری: در زمینه تست و ارزیابی اختراعات و ثبت آنها ما با چالش‌های بزرگی مواجه هستیم و باید به دنبال راه‌حلهایی در این زمینه باشیم.

دکتر بختیاری: در مورد چالش‌ها منطق حکم می‌کند هر کشوری یک نظام و یا سیستم مالکیت فکری داشته باشد. اگر ما بخواهیم بدانیم که نظام مالکیت فکری چه مؤلفه‌هایی دارد و در دنیای پیشرفته چگونه آن را به وجود آورده‌اند به نظر من شاید بتوان گفت نظام مالکیت فکری در هر کشوری دو مؤلفه اصلی دارد. یکی نهادها و یا زیر سیستم تصویب و اجرای قوانین مالکیت فکری است که خوشبختانه در این مورد از دهه‌ها قبل به موضوع پرداخته شده است و تاریخ آن به ۱۳۰۴ بر می‌گردد. در حال حاضر، هم نهادهای پیشنهاد دهنده و مجری و هم نهادهای تصویب کننده قانون خوب عمل می‌کنند. ولی نظام مالکیت فکری در هر کشور وظیفه دیگری دارد که آن ترویج و آموزش در زمینه مالکیت فکری است. استفاده‌کنندگان نهایی که در واقع همان پدیدآورنده‌های دارایی‌های فکری هستند باید از قوانین اطلاع داشته باشند. در حالی که یکی از مهم‌ترین مسائل در کشور عدم آگاهی کافی این

حاضر، گذشته از اینکه ما چه تعداد اختراع و یا ثبت پتنت داشته باشیم، موضوع مهم این است که چگونه این آثار و اختراعات و پتنت‌ها را مدیریت کنیم و چه سیاستی برای استفاده از این دارایی‌های فکری داشته باشیم. در سطح کلان کشور باید سیاست‌گذاری واحدی روی این بحث داشته باشیم. اگر چه از تلاش‌هایی که در زمینه اصلاح قوانین و الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی صورت گرفته باید سپاسگزاری کرد، اما سؤالی که قابل طرح است این است که خاستگاه این اقدامات چقدر بومی است و چقدر تقلیدی است؟ الان حداکثر هنر ما این است که قانون‌های مدل را که سازمان‌های بین‌المللی مثل سازمان جهانی مالکیت معنوی (وایپو) در اختیار کشورهای در حال توسعه قرار داده ترجمه می‌کنیم. این مدل‌ها لزوماً بد نیستند، ولی نکته اینجا است که درک درستی از بسیاری از مفاهیم و اصطلاحات این مدل‌ها و پیامدهای وضع قواعد و احکام مندرج در آنها حتی در مراجع تصمیم‌گیری کشور، نداریم. همین طریقی که در زمینه ثبت اختراعات و علائم تجاری در مجلس مطرح شده، با وجود اینکه از سوی اساتید برجسته و کارشناسان خبره بر مبنای قانون مدل وایپو تهیه و تدوین شده، در مرکز پژوهش‌های مجلس، یک ویراستار بر خلاف اصول حرفه‌ای و به عنوان ویرایش، کل متن را به هم ریخته است و وقتی من متن ویرایش شده را دیدم تعجب کردم. تصویب این متن با این به هم ریختگی فاجعه است و اگر ترجمه این متن را بخواهیم به مراجع بین‌المللی ذیربط ارائه کنیم، موجب شرمندگی و سرافکنندگی ما خواهد شد. به عنوان نمونه جالب است بدانید بخش استثنائات اختراعات قابل ثبت در بخش تعاریف ادغام شده است!

دکتر بختيار: ۸۵ درصد متقاضیان ثبت اختراع در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، آمریکا و کانادا، شرکتها هستند. در واقع آنها از حقوق کسب شده خود از طریق ثبت پتنت دفاع می کنند و هزینه ای را که برای ثبت آن پرداخت کرده اند، از طریق تجاری کردن اختراع جبران می کنند.

رشد و شرکت های دانش بنیان مستقر در آن باید از مالکیت فکری و جوانب آن آگاهی داشته باشند. فارغ التحصیلان بسیاری هستند که توانسته اند شرکت های کوچک و متوسط موفق را ایجاد کنند. ولی اینها از مسائل مالکیت فکری آگاهی ندارند و نمی دانند اگر اختراعی را به وجود آورده اند چه موقع و چگونه ثبت کنند؟ مخترعان بسیاری هستند که در منازل و زیرزمین خانه هایشان دست به اختراعات مهمی زده اند ولی آگاهی آنها از موضوع پتنت اندک است.

تجاری سازی، هدف نهایی خلق اختراع

تصور غالب در کشور ما این است که اختراعی را خلق کنیم و آن را به نام خود و یا کشورمان

برای کسب افتخار منتشر کنیم. هدف مهم ثبت پتنت تجاری سازی تحقیقات و کسب درآمد از طریق آن است و ما باید در بحث مالکیت فکری و ثبت اختراع به این سمت برویم. اگر می خواهیم بطور متوسط ۲۰ تا ۳۰ هزار یورو برای ثبت بین المللی پتنت صرف کنیم، باید مثلاً حداقل ۱۰۰ هزار یورو بتوانیم از طریق آن درآمد داشته باشیم. آیا می خواهیم هزاران یورو برای ثبت پتنت صرف کنیم و فقط از این طریق افتخار کسب نماییم؟ یا از ثبت ایده خود توسط اشخاص ثالث جلوگیری نماییم؟ من به عنوان یک کارشناس معتقدم برای رسیدن به این دو هدف کافی است مقاله ای در یک مجله معتبر علمی چاپ کنیم.

مخترعان ما نمی دانند که چگونه باید اظهارنامه های خود را تکمیل کنند، حتی خیلی از مخترعان با وجود اختراعات خوب، تحصیلات پایینی دارند ولی نوآوری های آنها ارزش ثبت کردن دارد. آموزش در بحث مالکیت فکری بسیار اهمیت دارد. آموزش را در کشورهای پیشرفته تا حد مدارس دبیرستان و دبستان ها برده اند. یعنی دانش آموزان از همان ابتدا باید با مفاهیم مالکیت فکری آشنا شوند. در حال حاضر بحث مالکیت فکری از طریق برنامه ها و فیلم های کودک در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد و به آنها آموزش داده می شود. ما واقعاً در بحث ترویج و فرهنگ سازی و استقرار نظام همه جانبه مالکیت فکری ضعیف عمل کرده ایم و باید گام ها و اقداماتی را در این مقوله در سطح کشور انجام دهیم.

در وزارت علوم در صدد هستیم بدون دخالت در کار دستگاه یا نهادی، با تعامل و گفتگوی همه جانبه با نهادهای دست اندرکار همکاری کنیم و دولت هم از این موضوع حمایت می کند. در ماده ۴۵ و ۴۶ قانون برنامه چهارم توسعه به

حمایت دولت از ثبت اختراع تأکید شده و دولت باید حمایت هایی را انجام دهد و بخشی از هزینه های ثبت پتنت را بر عهده بگیرد. به نظر من این حمایت ها صرفاً مادی نیست. باید مراکز در کشور وجود داشته باشند تا مخترع و پژوهشگر به آنها مراجعه کند و در زمینه مالکیت فکری از راهنمایی آنها استفاده کند.

در سازمان پژوهش های علمی و صنعتی از یک سال پیش ادارهای تحت عنوان اداره مالکیت فکری ایجاد شده و سعی داریم به این بحث ها بپردازیم. آموزش هایی را برای ارائه دنبال می کنیم و تلاش می کنیم این آموزش ها را به سمت دانشگاه ها، صنایع و حتی اگر بتوانیم به سمت مدارس سوق دهیم.

بر اساس مطالعه ای که داشتیم، ۸۵ درصد متقاضیان ثبت اختراع در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، آمریکا و کانادا، شرکتها هستند. در واقع شرکتها هستند که با توجه به توان مالی خود می توانند از حقوقشان دفاع کنند. آنها از حقوق کسب شده خود از طریق ثبت پتنت دفاع می کنند و هزینه ای را که برای ثبت آن پرداخت کرده اند، از طریق تجاری کردن اختراع جبران می کنند. بنابراین به نظر می رسد یک فرد نتواند بطور کامل از عهده ثبت آن برآید و به این حقوق دست یابد. بنابراین باید امکانات و شرایطی فراهم شود تا مخترعان بتوانند امتیاز اختراع خود را به شرکتها و بنگاه های داخلی و خارجی واگذار کنند تا امکان حمایت از حقوق آنها و تجاری شدن اختراعاتشان فراهم شود. نباید اینگونه فکر کنند که با امتیاز دادن به شرکتی از حقوق خود محروم می شوند، بلکه این کار را از طریق عقد قراردادهایی انجام دهند و حق و حقوق اختراع خود را نیز در این قراردادها لحاظ نمایند. مخترع باید بداند حتی در صورتیکه حق امتیاز اختراع خود را واگذار

مهندس باقری: در برنامه چهارم توسعه که به بحث مالکیت فکری توجه شده، هیچ کس نظر بدنه صنعت را که پیشگام در بحث ثبت اختراع در داخل و خارج از کشور است جویا نشده است.

فکری فارغ‌التحصیل می‌شوند، تخصص پاسخگویی به تمام نیازهای این شرکت‌ها را ندارند. چون موضوع اختراع را درک نمی‌کنند. راه حل موضوع هم این است که سایست‌گذاران به ویژه قوه قضائیه باید افرادی را با چنین ویژگی‌هایی تربیت کنند و به رسمیت بشناسند. یعنی افرادی که با توان فنی و تخصصی در زمینه حقوقی هم صاحب صلاحیت شده‌اند و این افراد باید گواهی صلاحیت دریافت کنند و در بدنه اقتصادی و علمی کشور فعال شوند. در حال حاضر در بسیاری از کشورهای دنیا، در دفاتر و شرکت‌های مشاوره‌ای مالکیت فکری، افرادی با تخصص‌های مختلف کنار هم جمع می‌شوند و به شرکت‌های مختلف که خواهان مشاوره در زمینه مالکیت فکری هستند خدمات ارائه می‌کنند. این گونه شرکت‌ها در کشور ما وجود ندارد و بخش خصوصی باید در این زمینه‌ها فعال شود.

در زمینه تربیت نیروی انسانی واجد شرایط

تأثیر را از تغییر نظام مالکیت فکری می‌پذیرد. بنابراین ما هم باید در کشور بر اساس نیازمان نظام مالکیت فکری خود را تعریف و اصلاح کنیم و بخش‌های ذینفع را وارد بحث کنیم. در برنامه چهارم توسعه که به بحث مالکیت فکری توجه شده، هیچ کس نظر بدنه صنعت را جویا نشده است. هیچ کس نظری از مدیران پژوهشگاه صنعت نفت که پیشگام در بحث ثبت اختراع در داخل و خارج از کشور است و حتی از طریق ثبت اختراعات خود درآمد دارد، در بحث مالکیت فکری نخواستند. ما که تجربه زیادی برای ارائه داریم و به چالش‌ها و مشکلات موضوع آشنایی داریم، نمی‌دانیم چگونه و به چه کسی نظرات خود را بیان کنیم و چرا کسی شرکت‌هایی مثل ما را به مشارکت در این بحث فرا نمی‌خواند.

نکته دیگر اینکه بحث مالکیت فکری واقعاً یک بحث تخصصی است و سه حوزه مدیریتی، فنی و حقوقی در کنار هم باید درباره این موضوع حضور داشته باشند. در خارج از کشور افراد فنی سه‌الی چهار سال کارآموزی می‌کنند و امتحاناتی را می‌گذرانند تا بتوانند مدرک "وکالت پتنت" و یا "علائم تجاری" بگیرند. این افراد با طی این دوره‌ها می‌توانند بفهمند اختراع فنی یعنی چه؟ همچنین در حقوق مالکیت فکری صاحب صلاحیت می‌شوند و هم در طی دوره کارآموزی به ارزش تجاری و اهمیت تصمیم‌هایی که در این زمینه گرفته می‌شود پی می‌برند. باید بگویم متأسفانه تا کنون برای تربیت یک نفر با این ویژگی‌ها در کشور اقدام نشده در حالی که این تخصص یک رشته کلیدی در دنیاست و همان حلقه مفقوده نظام مالکیت فکری کشور است. الان شرکت‌های فعال در کشور نیاز به مشاوره دارند ولی حقوق‌دانانی که در رشته‌های مالکیت

نماید، همیشه نام او در اسناد آن اختراع به عنوان مخترع ثبت خواهد شد.

نکته مهم این است که شرکت‌های ما برای ثبت اختراع باید استراتژی داشته باشند و هر کسی بخواهد اختراعی را ثبت کند باید به چهار سؤال اساسی پاسخ بدهد:

۱. چرا می‌خواهم اختراع را ثبت کنم؟
۲. چه چیزی را می‌خواهم ثبت کنم؟
۳. چه زمانی آن را ثبت کنم؟
۴. در کجا و کدام کشور آن را ثبت کنم؟

رشد فناوری: آقای مهندس باقری، در ادامه بحث شما هم نظرتان را بفرمایید. همچنین به این موضوع بپردازیم که از آنها که با موضوع دانش مواجهیم، وقتی از دانش صمبت می‌کنیم، سرمایه‌های دانشی مطرح می‌شوند و مرتبط با بحث امروزان وقتی از مالکیت فکری و معنوی صمبت می‌کنیم، با نگاه دانش و سرمایه دانش می‌فواهیم به آنها بپردازیم. چگونه باید به این مقوله‌ها بپردازیم و آن را برای مخترعان، فارغ‌التحصیلان و به طور کلی مخاطبان ارائه کنیم؟

مهندس باقری: در بحث سیاست‌گذاری باید نگاهی جامع داشته باشیم. کشوری مثل ژاپن که نظام مالکیت فکری بسیار جا افتاده و کاملی دارد در سال ۲۰۰۲ تصمیم گرفت باز هم آن را اصلاح کند. شخص نخست‌وزیر کمیته‌ای را برای این موضوع تشکیل داد. بیشتر افراد تشکیل دهنده کمیته اصلاح نظام مالکیت فکری از شرکت‌های برتر این کشور یعنی سونی، پاناسونیک و توشیبا هستند. در واقع آنها اعتقاد دارند در بحث مالکیت فکری، بخش صنعت است که باید حرف اول و آخر را بزند و می‌دانند که فقط این بخش بیشترین

برای مدیریت مالکیت فکری مسائل دیگری نیز داریم و باید با کمک قوه قضائیه، اداره مالکیت صنعتی، وزارت علوم و سایر مراکز و نهادهای دست‌اندرکار شروع به تربیت نیروی انسانی مورد نیاز کشور کنیم.

رشد فناوری: سوآلی که در انتهای بحث می‌فواهیم دوستان به آن پاسخ بگویند این است که با توجه به بحث مالکیت فکری، در مال ماضر دولت جمهوری اسلامی ایران چه حمایت‌هایی را از بحث مالکیت فکری و به طور کلی موضوع ثبت پتنت و اختراع به صورت ویژه در دست اقدام دارد و چه هماهنگی‌هایی بین وزارت علوم و قوه قضائیه به عنوان دو نهاد اثرگذار در بحث مالکیت فکری صورت گرفته است و یا باید صورت بگیرد؟

خانم ممتحن: ما ثبت اختراعات را دنبال می‌کنیم ولی مشکلات زیادی وجود دارد. تا جایی که من اطلاع دارم سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی مقرراتی برای حمایت از ثبت اختراع دارد. اداره مخترعان و نوآوران هم حمایت‌هایی از این افراد دارد و حمایت‌هایی برای تولید اختراعاتشان و ثبت آن در خارج از کشور ارائه می‌کنند. ولی بحثی که بسیار اهمیت دارد این است که آموزش عمومی و همگانی موضوع مالکیت فکری یک امر حیاتی و ضروری است و این آموزش‌ها باید از دوران ابتدایی آموزش و پرورش آغاز شود و در تمام سطوح آموزشی و علمی کشور تدریس شود. در این صورت کارها ساده و راه خیلی از تقلب‌ها و سوء استفاده‌ها نیز بسته می‌شود.

موضوع مدیریت امر مالکیت فکری بحث بسیار مهمی است. باید یک سیستم هماهنگ کننده در سطح کلان به وجود بیاید تا هم از بحث

مالکیت فکری حمایت کند و هم نخبگان و مخترعان برجسته را شناسایی کند. به طور نمونه در مسابقات نوآوری ژنو ۴۶ مورد از اختراع جوانان ما حائز رتبه شد. با توجه به اختراعاتشان خیلی از این جوانان در بهترین دانشگاه‌های خارجی جذب شدند. این می‌تواند زنگ خطری برای ما باشد. نباید جوانان ما به دلیل عدم جذب داخلی، جذب کشورهای خارجی شوند و باید از همه مخترعان و مبتکران داخلی حمایت کنیم.

رشد فناوری: آقای دکتر بختیاری، آیا شما در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی کار فاصی در جهت حمایت از مخترعان و افراد دارای ایده نو انجام داده‌اید؟

دکتر بختیاری: بله. کمیته‌ای در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی شکل گرفته که آیین‌نامه‌ای را با عنوان آیین‌نامه حمایت از نوآوران و مخترعان تهیه و تدوین کرده است. این آیین‌نامه در حال حاضر به وزیر علوم، تحقیقات و فناوری ارائه شده تا از سوی وزیر به هیئت دولت ارائه شود. در صورت تصویب هیئت دولت، حمایت یکپارچه و هماهنگی در بحث مالکیت فکری و حمایت از نوآوران و مخترعان از سوی دولت صورت خواهد گرفت. تلاش شده است تا حمایت‌های مادی، معنوی و امکانات بالقوه و بالفعلی که در کشور در این زمینه وجود دارد پیش‌بینی شود. حتی صندوق‌های حامی معرفی شوند، امتیازات مشخص شود و تسهیلاتی مثل معافیت از خدمت سربازی و یا امتیاز تعیین محل خدمت برای نوآوران در نظر گرفته شود. یا حمایت‌هایی برای تجاری‌سازی اختراعات به عمل بیاید و امکان تولید محصول و فروش آن مشخص و فراهم شود.

رشد فناوری: آیا برای دانشگاه‌ها موضوع

درسی با عنوان مالکیت فکری پیش‌بینی شده است؟

دکتر بختیاری: برای رشته‌های فنی و مهندسی و زیست‌شناسی در سطوح کارشناسی‌ارشد و دکترا ۲ واحد مالکیت فکری را پیش‌بینی کرده‌ایم. ولی باید تلاش کنیم تا این موضوع را برای دانشگاه‌ها و گروه‌های آموزشی جا بیندازیم.

دکتر صادقی: در دانشگاه تربیت مدرس نیز از سال ۱۳۸۲ گرایش حقوق مالکیت فکری با پذیرش ۷ دانشجو آغاز شد که این دانشجویان در حال فارغ‌التحصیلی هستند. علاوه بر این در چند سال اخیر تعداد قابل توجهی پایان‌نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری در موضوعات مختلف حقوق مالکیت فکری تدوین و دفاع شده است. همچنین مادرصد راه‌اندازی دفتر مالکیت فکری در دانشگاه هستیم که امیدواریم آثار خوبی، بخصوص برای تجاری‌سازی نتایج تحقیقات دانشگاهی، در پی داشته باشد.

رشد فناوری: آقای عزیزی، آیا شما در اداره مالکیت صنعتی برای تعامل بیشتر با سایر دستگاه‌ها، بحثی را دنبال می‌کنید که امکان تسهیل بیشتر موضوع مالکیت فکری را به دنبال داشته باشد؟

مهندس عزیزی: تعامل و همفکری با سایر دستگاه‌ها در سازمان ثبت همواره مد نظر بوده است. رسیدن به جایگاه مناسب در زمینه مالکیت معنوی جز با همفکری تمام نهادهای ذیربط امکان ندارد. اداره مالکیت صنعتی آمادگی هرگونه همکاری با سایر دستگاه‌ها و سازمان‌ها را برای پیشبرد موضوعات مالکیت صنعتی در کشور دارد همانطور که تا کنون نیز اینگونه بوده است.

رشد فناوری: از موصله‌ای که استادان
ممتزم به فرج دادند، تشکر می‌کنیم. امیداریم
این مباحث مورد توجه همهٔ مخاطبان به ویژه
استفاده‌کنندگان حقوق مالکیت فکری قرار
بگیرد.

دکتر صادقی:

در دانشگاه تربیت مدرس از سال ۱۳۸۲
گرایش حقوق مالکیت فکری با پذیرش
۷ دانشجو آغاز شد که این دانشجویان
در حال فارغ‌التحصیلی هستند.
همچنین ما درصدد راه‌اندازی دفتر
مالکیت فکری در دانشگاه هستیم.

این کار را انجام دهد؟ از آنجا که هر مدل گواهی
بار حقوقی خاص خود را دارد، چگونه بحث گواهی
اختراع را دنبال کند و از کدام مدل گواهی
استفاده نماید؟ حتی ممکن است شرکتی نخواهد
اختراعی را تجاری کند و از طریق آن حمایت‌های
داخلی و خارجی را به سوی خود جلب کند.

در دنیا تا سال ۲۰۰۵ بیش از چهل میلیون
ثبت پتنت صورت گرفته و شرکت‌ها از این
اختراعات باید مطلع باشند و سعی کنند از
کارهای تکراری جلوگیری کنند و به موضوعات
جدید بپردازند. شرکت‌ها باید بتوانند ناقضان
حقوقشان را شناسایی کنند. چون خیلی از افراد
و شرکت‌ها به دنبال این هستند که حقوق دیگران
را در بحث مالکیت فکری نادیده بگیرند. باید یاد
بگیرند در شرایطی که حقوقشان نقض شد چگونه
از حقوق خود دفاع کنند.

اگر موضوع مالکیت فکری را از خلق تا
تجاری‌سازی یک فرایند در نظر بگیریم، برای
بخش خلق ابداعات و اختراعات، یکسری نهادها
دست‌اندرکار هستند و به نظر می‌رسد نباید قوه
قضائیه و سازمان ثبت و اداره مالکیت صنعتی
وارد این مباحث شود. بخش دوم مربوط به ثبت
اختراع است و به قوه قضائیه و سازمان ثبت
مربوط می‌شود. بحث حمایت‌های حقوقی در
صلاحیت سازمان ثبت است و بحث بعدی که
مهم‌تر از دو مورد قبلی است بحث ارزیابی
اختراعات و ابداعات و نوآوری‌ها و تجاری‌سازی
آنان است. این بخش منحصرأ از تکالیف سازمان
ثبت و قوه قضائیه نیست و باید در کل کشور
برای تجاری‌سازی اختراعات، اقداماتی صورت
بگیرد. به نظر می‌رسد در حال حاضر حلقهٔ مفقوده
کشور در بحث مالکیت فکری فقدان نهادهایی
برای حمایت از اختراعات، ابتکارات و نوآوری‌ها
برای رسیدن به بحث تجاری‌سازی و بطور کلی
مدیریت مالکیت معنوی است. همچنین نهادهای
دولتی به تنهایی نمی‌توانند این بحث را دنبال
کنند و نیاز به مشارکت جدی بخش خصوصی
در این زمینه وجود دارد.

دکتر صادقی: در خاتمهٔ بحث، بنده به چند
نکته اشاره می‌کنم. اول آنکه بعد از صورت گرفتن
یک اختراع، بحث این است که آیا این اختراع
فاش شود؟ یعنی "ثبت اختراع" صورت بگیرد و
به جامعه ارائه شود، یا به صورت راز بماند و به
شکل مخفیانه روی آن کار شود؟ نکتهٔ دوم اینکه
آیا زمان ثبت اختراع، زمان مناسبی است یا نه
و اصولاً آیا منتظر باشیم تا شرایط بازار و تجاری
کردن فراهم شود و یا در همان زمان اختراع آن
را به بازار ارائه کنیم؟ آیا فرد خودش اقدام به
ثبت اختراع کند یا از طریق شرکت‌های حقوقی